

tás. S hogy milyen fontos a történelem egészét ismerni, föltárni és összehasonlítani a különböző népek történetének tragédiáit, arra igen beszédes példával szolgál ez a kiváló könyv: megtudjuk, hogy a dél nyugat-afrikai gyarmat első császári biztosát úgy hívták, hogy dr. Heinrich Göring. Ő volt a náci koncentrációs táborok egyik létrehozójának, Hermann Göringnek az apja. (Talán az sem csupán véletlen egybeesés, hogy a XX. század elején herero foglyokat orvosi kísérletekre is használtak.)

*Folytatjuk
(Megjelent a Magyar Nemzet 2006.
április 22-i számában)*

* * *

*Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékezünk Dr. Rádli Tibor ezredes 2004-ben Óbudán,
Czetz János emléktáblája előtt elhangzott alábbi méltatásával*

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

III. rész

4. Élete a szabadságharc bukása után, avagy a száműzetés európai időszaka (1849-1859)

Czetz a szabadságharc bukása után elhatározta, hogy nyugat felé veszi útját és elhagyja hazáját. Rendkívül kalandos útján - mint életében több alkalommal is - a nők segítették menekülését. Egy üzletasszony magával vitte Bécsbe és néhány napos bécsi tartózkodás után, zsebében útlevéllal felszállt a Hamburgba induló gyorsvonatra, hogy ezzel mindörökké elhagyja az országot. Hamburgban kapcsolatba lépett a Campe Könyvkiadóval, melynek eredményeként 1850. június elsején már meg is jelentette Bem Erdélyi hadjáratáról szóló könyvét. Ebben töretlen forradalmi hitvallásáról tett tanúbizonyságot és művével kivívta saját maga és hazája számára a nemzetközi közvélemény megbecsülését. Egy évvel később Lipszében Klapka Györggyel együtt jelentettek meg könyvet a szabadságharc történetéről.

1850 elején az osztrákok háborúval fenyegető nyomására, a hamburgiak kénytelenek voltak az emigránsokat távozásra bírni. Áprilisban a Hamburg közeli Wandsbeckbe telepítették át őket, majd innen többen Amerika, London és Párizs felé vették útjukat. Czetz János Brüsszelen át Párizsba utazott, ahol francia, német és lengyel nyelvtudásával hamar feltalálta magát. A párizsi emigráció vezetőjének, **Teleki Lászlónak** köszönhetően hamar bekerült a legelőkelőbb társaságokba. A fiatal, jó modorú, megnyerő külsejű, nőtlen tiszt az irodalmi szalonok kedvence lett. Katonai és politikai tárgyú szakcikket írt, német nyelvet fordított és katonai stratégiát tanított. Ennek ellenére állandó pénzzavarral küszködött és megalázó volt számára az „alamizsnából” való élés. Anyagi gondjait tetézte, hogy az 1849-es balesetekor szerzett sérüléseiből nem tudott teljesen felépülni, időnként járásképtelenné vált és költséges fürdőkúrákra szorult.

Az emigrációban 1851. januárjától töltött be vezető szerepet, amikor Teleki László és **Szemere Bertalan** vezetésével megalakult a Párizsi Magyarok Központi Emigráns Egyesülete. Ennek elnökségébe Czetz Jánost is beválasztották. Aláírói között szerepelt 1851. február 15-én a francia kormány elé terjesztett memorandumnak, amely Ausztria részéről Magyarország teljes beolvasztásának szándékát volt hivatott megakadályozni.

Céljukat sikerült elérni, mivel a magyar korona országainak beolvasztását célzó osztrák tervezetet a drezdai német fejedelmi gyűlés elvetette. Czetz János 1851. májusától a háromtagú elnökség tagjaként irányította az Emigráns Egyesület munkáját. Kossuth november 19-én megbízta az Erdélyben ekkorra már előrehaladott titkos szervezkedés hadfelszerelésének felügyeletével, a népfelkelés tervének, valamint egy szolgálati és gyakorló szabályzat kidolgozásának munkálataival. Döntöttek arról is, hogy a kiképzés részeként létrehoznak egy főtisztképző iskolát, melynek vezetését Czetz Jánosra bízták. Ő kapta feladatul a gyalogsági fegyverek és hadipattantyúk gyártásának felügyeletét, továbbá nagy szakmai kihívást jelentett számára az Erdélyi Hadjáratban már alkalmazott lövegek tökéletesítése is. Ezt a szervezkedést azonban a rendőrség felgöngyölitette és a szép remények romjaikra omlottak. Kossuthot az emigráció részéről sorozatos támadások érték, azonban Czetz János ekkor még kiállt mellette. Telekihez fordult, hogy határolja el magát a Kossuthot Szemere Bertalan és Batthyány Kázmér részéről ért bírálatokról, és egyidejűleg aláírásokat gyűjtetett a volt kormányzót nyíltan támadók elítéléséhez.

1853. októberében Törökország hadat üzent Oroszországnak és ez felvetette a törökök oldalán egy orosz-osztrák ellenes küzdelemben való részvétel lehetőségét. Klapka hívására 1853. október 27-én útra kelt, hogy Máltán keresztül megérkezzen Konstantinápolyba. Megérkezése után azon nyomban hatalmas iramú szervezőmunkába kezdett. Klapkával együtt kialakítottak egy stratégiai tervet, melyben Czetz János vezetésével önálló magyar légió létrehozása is szerepelt. Közben Törökország és Ausztria kiegyezett egymással, így ezzel a légió ügye is kútba esett. Ekkor Klapka és Czetz - a lesújtó emigrációs tapasztalatokat összekapcsolva a haza felszabadítása érdekében tett erőfeszítések kudarcával - egy széles körben terjesztett emlékiratban összefoglalta a sikertelenség okait.

1854. elejére már Czetz számára is világossá váltak Kossuth tévedései és elítélte egyszemélyes vezetési módszerét. Az emlékiratban szinte ultimátumszerűen megfogalmazták a legsürgősebb teendőket. A leírt gondolatok, ha nem is szolgálták a kialakult válság rendezését, annak megoldására ráirányították a figyelmet. A sikertelenség miatt csalódott Czetz anyagi forrásai teljesen kimerültek, és a kiutat nem látva visszautazott Párizsba.

A politikából kiábrándulva és a létbizonytalanságtól fenyegetetten ismét a műszaki pálya felé fordult. A Párizsban élő Weisz mérnökkel közösen egy vasútépítési tanulmánytervet készítettek Svájc és Dél-Németország közötti összeköttetés fejlesztésére. A megvalósítás részeként alagutat is fúrtak a Fréjus-hegy alatt, amelynek 1857. és 1870. között tartó munkálataiba személyesen is bekapcsolódott. A tudományos munka iránti érdeklődése ekkor sem hagyta cserben, az itt szerzett tapasztalatairól később Buenos Airesben tanulmányt jelentetett meg.

Közben hosszabb Észak-olaszországi körutazást tett a Párizsban megismert Lady Langdaléval és lányával. Az idősebb hölgy kíséretében beutazta Dél-Franciaországot, Portugáliát és Spanyolországot is. Utazása közben Sevillában megismerkedett későbbi feleségével, Juan Manuel de Rosas elűzött argentin diktátor unokahúgával. Ezekben az években, Genfben, majd Lady Langdale Londonhoz közeli Eywood-i birtokán tartózkodott. A grófnő ide hívta meg látogatásra **Mészáros Lázár** volt hadügyminisztert, aki megérkezése után szinte azonnal ágyynak esett. Czetz emberi nagyságát mutatja, hogy mindvégig a beteg mellett tartózkodott, részt vett ápolásában és folyamatosan tudósította barátait Mészáros egészségi állapotáról. A súlyos beteg rábízta ügyei intézését, többek között a Genfbe elküldött emlékiratainak gondozását és kiadásának intézését. 1858. november 16-án a forradalom és szabadságharc hadügyminisztere, a jó barát, az öreg katona Czetz karjaiban halt meg.

Czetz János Genfben, ezt követően Párizsba utazott, majd Sevillába történő visszaérkezése után 1859. március 2-án feleségül vette Basilia Ortiz de Rosast és vele együtt Argentínába készült. A sors azonban ismét közbeszólt és a hazájához hű tábornok előtt újra felcsillant a remény, hogy tegyen valamit annak felszabadítása érdekében. Ekkor ugyanis kitört a francia-olasz-osztrák háború.

1859. május 6-án megalakult a Magyar Nemzeti Igazgatóság, az emigráció központi szervezete. Az első ülésén határozatot fogadtak el arról, hogy Czetz Jánost, mint Kossuth politikai és katonai megbízottját a havasföldi és moldvai román tartományokba küldik. Neki kellett átvennie a helyszínre indított fegyverszállítmányokat és ő kapott felhatalmazást a katonai intézkedések megtételére is.

A megbízatás Czetz János számára egyáltalán nem minősült veszélytelennek, hiszen a nagyszabású hadbírói bíróság 1852. június 23-án halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Távollétében akkor jelképesen végre is hajtották a kivégzést. Az újonnan kapott megbízatásai mellett 1859. májusában és júniusában fáradhatatlanul tevékenykedett a magyar légió felállításán. Alig egy hónap alatt 2000 magyart állított fegyverbe. A légióban a volt 1848-as tábornokok közül csak Klapka, Wetter és Czetz vállaltak vezető szerepet.

Czetz János a piemonti légió megszervezése után azonnal útra indult a román fejedelemségekbe, hogy ott újabb légiókat szervezzen. Útközben érte a hír, hogy III. Napóleon Villafrancában fegyverszünetet kötött az osztrákokkal. Ezzel ellehetetlenültek a magyar tervek és megpecsételődött a piemonti légió sorsa is. Az elégedetlenkedő katonák lefegyverzését is Czetz Jánosnak kellett végrehajtania.

Elvégezte a rábízott feladatokat és ezt követően Sevillából, a rá várakozó fiatal feleségével és 5 hónapos gyermekével együtt megindult Argentína felé.

Folytatjuk
(Megjelent a *Bolyai Szemle* 2004. XIII. évf. 3. számában,
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar kiadványában)

* * *